

שקלא וטריא

סכום על דף היומי

א"ר יוסי בר' חנינא אין דברי תורה מתקיימין
אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהן
(שמערים שיתקיים תורתו) שנאמר
(משלי ח) אני חכמה שכנתי ערמה (סוטה כא):

לעלוי נשמת
דינה ליבא בת עטל ז"ל
עובדיה חיים בן רחל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה

הידושיין יז

כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יציא לחפשי חנם:

דתיניא מנין לבורח שחייב להשלים ת"ל שש שנים יעבד יכול אפילו חלה ת"ל ובשביעית יציא - אפילו חלה כל שש, ומבאר רב ששת בעושה מעשה מחט, שהרי עשה מלאכה במשך כל הזמן. אבל לא עבד בכלל, להלן יתבאר בברייתא למטה:
תניא - שלא עבד כלל.

[רישא] חלה שלש ועבד שלש אינו חייב להשלים - אבל חלה ד' נעשה כמי שחלה כל שש, שדינו מבואר בסיפא:
[סיפא] חלה כל שש חייב להשלים.

כמה מעניקין

להלן, שלוש דעות בשיעור הענקה ומקורם.

תנו רבנן כמה מעניקין לו:

א. ר' מאיר: חמש סלעים מכל מין ומין שהן חמש עשרה סלעים. העיקר שלא למעט מהשיעור של חמש עשרה, אבל אם רוצה יכול להרבות במין האחד ולהפחית מהמין השני, מכיוון שיש בסה"כ חמש עשרה.

מקורו: ריקם - ולא יראו פני ריקם מבכור - מה להלן חמש סלעים, אף כאן חמש סלעים.

אין לומר חמש סלעים מכולהו ר"ל שהסכום יהיה חמש כיוון שלא כתיב ריקם לבסוף כלומר 'מצאנך, ומגרנך וגו' ריקם" אלא דכתיב ריקם ברישא אנו שדי ריקם אצאן ריקם אגורן ריקם איקב.

אין לומדים מעולת ראייה⁹ 'ריקם' ויהיה שתי כסף בלבד, משום שבסוף הפסוק של הענקה כתוב אשר ברכך וגו', ללמד שדורשים לרבות ולא למעט.

ב. ר' יהודה: שלשים כשלישים של עבד

מקורו: יליף נתינה נתינה מעבד לגבי נזקי עבד שנותן שלושים לרבו מה להלן שלשים אף כאן שלשים. אין ללמוד נתינה מערכין ולומר מה להלן חמשים אף כאן חמשים:

(1) חדא דתפשתה¹⁰ מרובה לא תפשתה תפשתה מועט תפשתה (2) ועוד עבד מעבד הוה ליה למילף.

ג. ר"ש: חמשים כחמשים שבערכין.

הוא לומד מערכין והגמרא הבינה בתחילה שזה נלמד מגז"ש 'נתינה' ומקשה עליו למה לא לומד מאותה מילה הכתובה לגבי עבד כמו רבי יהודה לעיל, ומסיקה שלא קיבל מרבו גז"ש מהמילה 'נתינה' אלא מהמילה 'מיכה':

מקורו: גמר נתינה נתינה מערכין: מה להלן חמשים אף כאן חמשים ואין לומדים בפחות שבערכין אשר ברכך וגו' כתיב.

ולא לומד נתינה נתינה מעבד שיהיה שלשים, למרות שיש עדיפות ללמוד משם: (1) חדא דתפשתה מרובה לא תפשתה ועוד (2) עבד מעבד הוה ליה למילף - ר' שמעון מיכה מיכה גמר היות שאין אדם דן גז"ש מעצמו ומסורה היא להם מרבותיהם ומסיני איזו תיבה נכתבה לגז"ש.

כיצד לומדים רבי יהודה ור"ש - צאן גורן ויקב

העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקרבך אשר ברכך והנה אלקיך תתן לו

כדתיניא יכול לא יהו מעניקין אלא מצאן גורן ויקב מנין לרבות כל דבר ת"ל אשר ברכך ה' אלוקיך א"כ מה ת"ל צאן גורן ויקב -

לומר לך מה צאן גורן ויקב מיוחדים שישנן בכלל ברכה כלומר 'צאן' מלמד שפרה ורבה, 'גורן' מלמד על גידולי קרקע אף כל שישנן בכלל ברכה. ו'ויקב' בא לומר שלא תאמר שכיוון שמרבה גידולי קרקע וצאן, ה"ה שירבה עוד דברים, אלא בא למעט כדלהלן:

דר' שמעון: יציאו כספים אבל פירות משבחן בגויייהו.

רבי אליעזר בן יעקב: יציאו פירות אבל כספים עביד בהו עיסקא.

[עד כאן דף יז עמוד א]

כשתברך הבית בגללו - כיצד משערים דמי הענקתו

ת"ר אשר ברכך ה' אלהיך יכול נתברך בית בגללו מעניקים לו לא נתברך בית בגללו אין מעניקים לו:

א. [ת"ק] ת"ל הענק תעניק מכל מקום, אשר ברכך הכל לפי ברכה תן לו, כלומר שלא יכול לפחות מהענקה הכתובה בתורה, כל אחד לפי שיטתו, ויתחייב להוסיף אם הבית מתברך בגללו.

ב. ר' אלעזר בן עזריה: נתברך בית בגללו מעניקים לו, לא נתברך בית בגללו אין מעניקים לו - הענק תעניק דברה תורה כלשון בני אדם.

האם העבד והאמה עובדים את יורשי האדון

להלן יבואר ביאזה סוג של עבדות העבד עובד את יורשו כשעדיין לא השלים את עבודתו. ובנוסף יבואר המקור לכך:

תנו רבנן:

עבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת.

בפסוק אחד כתוב להדיא שעובד דווקא לאדון ולא ליורשיו, ובפסוק השני סתם ולא חילק, ומשמע מזה שגם ליורשיו. וליישב סתירה זו, מחלקת הברייתא שתלוי לאיזה סוג קרובים הוא עובד:

עבדך שש שנים: לך ולא ליורש ר"ל שאר יורשיו חוץ מן הבן כגון הבת או האח.

שש שנים יעבד - הרי לבן אמור.

מכיוון שאינו מפורש בפסוק לאיזה יורש עובד ולא איזה עובד, מבארת הברייתא מדוע דווקא הבן ולא האח של המת.

מה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח?

הבן - שכן קם תחת אביו ליעדה, שמיעד את האמה העבריה בכסף מקנתה, ולשדה אחוזה, המקדיש שדה אחוזתו יכול לפדותו. אם לא פדה, הגזבר יכול למכור לאחרים ויוצאים ביובל מרשותם לכהנים. הפסוק של 'מכר השדה לאיש אחר' ולא ליורשו, היינו דווקא לאחרים

אבל ליורש אינו יוצא לכהנים ביובל. כמו בסוגין, ויש לדון ביאזה קרוב מתכוון הפסוק.

אדרבה מרבה¹¹ אני את האח - שכן קם תחת אחיו ליבום.

(מסקנא) כלום יש יבום אלא במקום שאין בן האיש בן אין יבום.

הגמרא מקשה מדוע לא מוכיחים שהבן יורשו משום שמצינו שני מקומות שיש עדיפות לבן: יעוד, ושדה אחוזה. ומתרת שגם בשדה אחוזה יש להסתפק האם זה האח ולא בן, כמו שהזכרנו לעיל.

- אמה העבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת:

מהפסוק להלן לומדים שני דינים לגבי אמה העבריה מעבד עברי, הגמרא מוכיחה זאת ממשמעות הפסוק וגם מהמלה 'תעשה' שהיא מיותרת, כדלהלן:

ואף לאמתך תעשה כן: הקישה הכתוב לנרצע:

(1) מה נרצע אינו עובד לא את הבן ולא את הבת אף אמה העבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת.

משום אשר ברכך אבל הכא חד נתינה כתיב גבי עבד וחד גבי ערכין ואין לומר דאשר ברכך קאי אמרובה דהיינו ערכין אם סברא ללמד מעבד משום דתפשת מועט תפשת ותדע דהא כי יליף מערכין מהני אשר ברכך לאפוקי דלא נילף מפחות שבערכין כדפריך בסמוך ונילף מפחות שבערכין ומשני אמר קרא אשר ברכך:
¹⁰ תוספות ד"ה מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה. ... וא"ת אמאי לא קאמר ליה נחלה דבן קודם לאח וי"ל דלא חשיב אלא הנהו דליתנהו באח כלל ואיתנהו בבן אבל נחלה איתא נמי באח במקום שאין בן ובת:
ניתן לקבל את סיכומי 'שקלא וטריא' השבועיים על הדף היומי במייל arielmarcus5518@gmail.com - נשמח לקבל הערות ותיקונים.

הידושיין יז

(2) כדתניא ואף לאמתך תעשה כן להעניק אתה אומר להעניק או אינו אלא
לרציעה כשהוא אומר ואם אמר 'אמר העבד' ולא אמה העבריה הרי רציעה אמור,
הא מה אני מקיים ואף לאמתך תעשה כן להעניק.

- הנרצע והנמכר לעובד כוכבים אינו עובד לא את הבן ולא את הבת.
נרצע: דכתיב ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדן לעולם - ולא את הבן ואת הבת.

נמכר לעובד כוכבים: אמר חזקיה אמר קרא לגבי גאולת עבד עברי הנמכר אצל
הגוי וחשב עם קונוהו ולא עם יורשי קונוהו.

ירושת גוי / ירושת גר באופן שאביו גוי או גר

יתבאר בסוגיא זו שתי דעות מהיכן לומדים שגוי יורש את אביו.

א. רבא דבר תורה עובד כוכבים יורש את אביו שנאמר וחשב עם קונוהו ולא עם
יורשי קונוהו - מכלל דאית ליה יורשים. ולא רצה להוכיח כרב חייא בר אבין
משום כבודו דאברהם שאני.

ב. רב חייא בר אבין א"ר יוחנן עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה כי לבני
לוט נתתי את ער ירושה. ולא רצה להוכיח רבא מי כתיב וחשב עם קונוהו ולא עם
יורשי קונוהו?! וגם אין הוכחה מהפסוק כי ירושה לעשו נתתי את הר שער
דדלמא ישראל מומר שאני.

[עד כאן דף יז עמוד ב]